

HOLLYWOOD LÁZADÁSA

A nemek arca

HUBER ZOLTÁN

A ZAKLATÁSI BOTRÁNYOK UTÁN HOLLYWOOD ÖNVIZSGÁLATA IS ELKERÜLHETETLEN.

Bár a Weinstein-ügy közvetett hatásai és a globálisan kibontakozó #MeToo mozgalom kifutása ma még megjósolhatatlanok, a szexuális zaklatások kapcsán fellángoló, a legszélsőségebb reakcióktól sem mentes vita pontosan jelzi, nagyon régóta szőnyeg alá söpört probléma került most napvilágra. Bármi lesz is az eredménye az egyes esetek feltárásának és a kapcsolódó kampányoknak, az a bizonyos szellem remélhetőleg most végre tényleg kiszabadult a palackból. Hosszabb távon talán a legfontosabb a minél szélesebb körű diskurzus létrejötte, melynek törvényszerűen arra is ki kell terjednie, hogy a férfi és nő közötti viszonyrendszerek miként jelennek meg a populáris kultúrában, különös tekintettel a hollywoodi filmekre.

Mivel a tömegfilm nemcsak passzívan visszatükrözi, de formálja is a társadalom értékeit és mintáit, a nemek közötti relációk kiegyensúlyozottabb álomgyári reprezentációja igen fontos kérdés. Ma már közhelyként bukkan fel, de nagyon fontos tény, hogy Hollywood mind a mai napig elsősorban a fehér heteroszexuális férfiak játszótere, ami törvényszerű nyomot hagy a nagy közönséget vonzó alkotásokon is. A szerelem és a szexualitás dinamikáját természetesen számtalan film kimondottan érzékenyen vizsgálja, ahogyan a feminista filmtoretikusok generációi és a gender-alapú vizsgálatok is komoly eredményeket értek el. A most kipattant botránnyok fényében azonban komolyabb jóstehetség nélkül is belátható, a téma a közeljövőben a korábbiaknál sokkal jobban előtérbe fog kerülni.

Jelzésértékű és korántsem véletlen, hogy a #MeToo épp egy rendkívül sike-

res producer botránnyát követően született. A nagyobb hírérték mellett az egyik legfontosabb ok éppen az, hogy az éles versengésen és ragadozó-mentalitáson alapuló hollywoodi hierarchia tökéletes melegágya az ilyen eseteknek. Nyilvánvalóan egyetlen szakma vagy munkahely sem mentes a problémától, ám a hatalmi struktúrák, a követendőnek tartott normák és az ideálisnak tartott magatartásformák között nagyon szoros az összefüggés. Mivel a kulcspozíciókat Hollywoodban még mindig nagyrészt a gazdag fehér férfiak birtokolják, a világnézetük hol jobban, hol kevésbé, de óhatatlanul rányomja a bélyegét az általuk készített filmekre.

A hollywoodi ideáltípus az aktív, tetterős, cselekvő hős, aki az álmait követve megkaparintja amit akar. Ezeket a minőségeket pedig biológiai és kultúrális alapon hagyományosan a férfiakhoz szokás kötni, a komolyabb gond elsősorban ott jelentkezik, ha ez a fajta ábrázolásmód egyeduralmukodóvá és vérszesen egyoldalúvá, sarkossá válik. A hollywoodi macsómitosz, a nő megszerző, az akaratát akár erővel is érvényesítő főszereplő épp egy lejárt szavatosságú férfi-kultusz terméke és mint ilyen, bőven megérett a korrekcióra. Ha analógiát keresünk, az afroamerikai hollywoodi ábrázolása remek párhuzam, hisz a nyíltan rasszista felhangok a polgárjogi mozgalmak harcai után ugyan végleg szalonképtelenné váltak, a sztereotípiák és előítéletek leküzdése a mai napig tart.

Szexuális zaklatással és bántalmazással filmek sora foglalkozik, az ilyen jellegű bűncselekmények ráadásul számos alműfaj visszatérő alapmotívumai, ám

ezek túlnyomóan vitathatatlan, fekete-fehér eseteket mutatnak be. A mostani valós történetek azonban épp arra hívják fel a figyelmet, hogy a problémakör valódi gyökerét épp a korántsem egyértelmű határhelyzetek, az ingoványos terepek, illetve az ezekkel kapcsolatos általános attitűdök és zsigeri reakciók jelentik. Gondoljunk csak az *Elfújta a szél* híres lépcsős nagyjelenetére, ahol a nő verbális és fizikai tiltakozása ellenére az ittas főhős egyszerűen felkapja és az ágyába cipeli a nőt. Hetvenkilenc évvel ezelőtt ennél romantikusabbat talán el sem lehetett képzelni, ma azonban már lehet és kell is vitatkozni és beszélni arról, hogy pontosan hol is húzódnak a közösen megélt vágyak, a kölcsönös tisztelet határai.

Scarlett O'Hara és Clark Gable románcja nem az egyedi, hanem az általános példa, hisz egymással kapcsolatba kerülő férfi és női hősök egész sora ismétli ezt a felállást. Bár már jóval árnyaltabban bukkan fel, de a hollywoodi tömegfilm-ben a mai napig tartja magát az az ellentmondásos frázis, hogy ha a nő nemet mond, az legfeljebb talánt, de inkább igent jelent. A folyamatos háritás valójában szerelmi évvodés és a vonzalom legbiztosabb jele, hisz ez csak afféle akadály, amit állt kell törni. Az igazi férfi ostromol, hisz épp ezzel bizonyítja, érdemes a nőre, aki épp azért áll ellen, mert nem könnyen kapható. A talaj pedig innen kezd csúszóssá válni, hisz a nő verbális és fizikai tiltakozását, sőt, a haragját és dühét sokak szerint afféle meghívóként, a szenvedély biztos jeleként lehet értelmezni. Azaz hirtelen a beleegyezésen alapuló szexuális együttlét és az erőfölénnyel való egyoldalú visszaélés szürke zónájában találjuk magunkat.

A #MeToo egyik következményeként remélhetőleg érzékenyebben fogunk reflektálni a fikciós szerelmi és szexuális viszonyokra is, azaz több empátiával, eltérő nézőpontokból figyeljük majd az ilyen jelenetek szereplőit. Gondoljunk csak Indiana Jones afférjaira, különösen az eredeti trilógia második és harmadik részére, ahol a legendás régészprofesszor olyan hölgyekkel kerül össze, akik szavakkal és gesztusokkal is folyamatosan hangot adnak az ellenérzéseiknek – egészen addig, míg Jones erőszakkal meg nem csokolja őket. Zaklatást emlegetni itt persze erős túlzás, de mindenképpen továbbgondolásra érdemes, hogy a figura több generáció szemében

meghatározó szerepmódel, különösen, ami a maszkulinitás kérdését illeti.

Harrison Ford karizmájának egyik fontos forrása a bárdolatlan, nyers férfierő, így nem véletlen, hogy az általa játszott figurák a nőket gyakran szó szerint becserkészik. Han Solo folyamatosan provokálja Leia hercegnőt, a *Dolgozó lány* cégvezetőjeként pedig Ford karaktere tudatosan hazudik az iránta egyébként szakmai okokból érdeklődő hősnőnek. Majd amikor a hölgy a céges bulin rosszul lesz, taxival a saját lakására viszi és az öntudatlan nőt alsóneműre vetkőzteti. A *Szárnyas fejvadász* még a fentieknél is jóval tovább megy, mikor Rick Deckard a kabátját felkapó, a lakásból menekülni akaró Rachel előtt vágja be az ajtót, majd hirtelen magához rántja.

Csak hogy teljes legyen a kép, a történet szerint a férfi munkája éppen az, hogy veszedelmesnek vélt androidokat leplezzen le és likvidáljon, és a jelenet épp azzal indul, hogy mindkettejük számára világgossá válik, a nő pontosan ilyen célpont. Deckard tehát nemcsak fizikai fölényben van, hanem Rachel élete függ tőle és ebben az egyoldalú hatalmi helyzetben a főhős arra szólítja fel a megszeppent nőt, mondja ki ő, hogy akarja az együttlétüket. A kölcsönös beleegyezés imitálása, a felősség látszólagos áthárítása visszatérő eleme a szexuális erőszaknak, ami tehát a nyolcvanas években az elsöprő szenvedély jele volt, ma minimum kínzó-an ellentmondásos.

Ágyába cipeli a nőt"

(Victor Fleming:
Elfújta a szél – Clark
Gable és Vivien Leigh)

Szintén elgondolkodtató az is, hogy a munkahelyi szexuális zaklatás egyik legismertebb hollywoodi filmes feldolgozásában a nyolcvanas-kilencvenes évek másik ikonikus férfi-ideálja bukkan fel. A *Zaklatás* nemcsak azért tanulságos, mert Michel Douglas a préda, hanem mert a szexuális vágy az egyetlen gyenge pontja, azaz ezt fordítják ellene. Douglas ekkoriban a frusztrált amerikai fehér férfi egyik legfontosabb szócsöve, és mint ilyen, elkeseredett harcot vív a korábbi hatalmi pozíciói megtartásáért, főképp a vele szembeszegülő nőkkel. A *smaragd románca* régivágású macsóra vágó regényíróját még klasszikus kalandorként hódítja meg. A *Rózsák háborúja* hagyományos feleség-szerepét elutasító fúriájával már szabályos háborút folytat, a *Végzetes vonzerő* és az *Elemi ösztön* főhősére pedig szexuálisan túlfűtött nőstényördögök támadnak. A *Zaklatás* vezetői állást megkaparintani próbáló, öntudatos bestiája szemérmetlenül hazudik és a címben jelölt ütőkártyát használva próbálja besározni, végül sikertelenül. Az erős, okos nők fenyegetők és a férfiaságon keresztül támadnak, hangzik el a valóságban is oly gyakran a fordított áldozat-szerep kliséje, ami azért lesz veszélyes, mert szándékosan butít le egy igen komplex jelenséget.

Hasonló a helyzet azokkal a komédiákkal is, ahol a humor elsődleges forrása az, hogy az egyik szereplő kiéhezett ragadozóként

próbálja becserkészni és valahogyan szexre bírni a másik felet. Ha a poérok abból adódnak, hogy a célpont kínos zavarát vagy markáns elzárkózását látva a hős csak még kitartóbban, egyre hajmeresztőbb módszerekkel próbálkozik, ismét abban a bizonyos szürke zónában találjuk magunkat. A skála a kéretlen tetszésnyilvánításoktól az intim szféra egyoldalú megsértésén át egész a leitatásig terjedhetnek. Vagyis pont az eddig elfogadott/túrt kategóriába sorolt határterületekről van szó, melyekről most végre valódi diskurzus kezd kialakulni.

A tömegfilmek a drámai sűrítés eszközével élnek és tudatosan rajzolják el a nemek közötti viszonyokat, de a sarkítással még akkor is elősegíthetik a szexuális zaklatáshoz és bántalmazáshoz kapcsolódó megannyi káros sztereotípiá fennmaradását, ha egyáltalán nem ez a céljuk. A *Wall Street farkasa* tanulságos esete ennek, hisz elretentő paródiája a gátlástalan vagyonszerzésnek, sokan mégis követendő példaként hivatkoznak rá. Az egyik buli csúcspontján a film főhőse egy stewardest zaklat, ami nyilván azt húzná alá, micsoda szörnyeteg. Ha azonban a bróker tetteit célravezetőnek tartjuk, az említett jelenet is azonnal ellenkező előjelet kaphat, és követendő példává válhat.

A vélemény szabadsága, az egészséges óvatosság és a félreértett politikai korrektség között persze nagyon vékonyak a határvonalak. A szexuális zaklatás hollywoodi reprezentációja törvényszerűen túlmutat az egyes filmekben, az alkotók és a néző felelőssége így éppen az, miként reflektálnak a problémára. Ahogyan a mozinak és a tévének a hagyományosan fehér elnöki szerep fikciós felülírásával kimutatható szerepe volt abban, hogy több milliós ember elképzelhetőnek tartson egy afro-amerikai vezetőt, a zaklatás összetett kérdésköre, a hozzá kapcsolódó reflexek is jótékonyan árnyalhatók. A napvilágra került szörnyű esetek és hangos botrányok talán egy olyan folyamatot indítanak el, ami egyúttal a férfi és nő közötti egyenlőtlen viszony jótékony hatású korrekciójára, valamint a korábbiaknál sokszínűbb, kiegyensúlyozottabb ábrázolására is lehetőséget teremt. A változatos nézőpontok és eltérő szempontok ráadásul nemcsak ezért fontosak, de akár izgalmasabb, érdekfeszítőbb filmeket is eredményezhetnek. •

